

Levend archief

Levend archief

Heden, verleden en toekomst van het parlementair biografisch archief

Joop van den Berg, Bert van den Braak en Jeroen Vervliet (red.)

Met bijdragen van Joop van den Berg, Anne Bos, Luuk Eilers, Carla Hoetink,
Hanna Nieuwenhuizen, H       Oppatja en Simon Otjes

Deel 25 van de Montesquieu Reeks

Het Montesquieu Instituut is het kenniscentrum voor parlementaire democratie. Als multidisciplinair onderzoeksinstituut voor vergelijkende parlementaire geschiedenis en constitutionele ontwikkeling in de Europese Unie, heeft het Montesquieu Instituut als doel bij te dragen aan de verbetering van de (Europese) parlementaire democratie. Het werkt samen met andere wetenschappelijke instellingen in Nederland en in Europa om wetenschappelijke kennis aan te laten sluiten bij het maatschappelijk belang. Het Montesquieu Instituut doet dit door periodieke uitgaves zoals bundels, policy papers, de digitale nieuwsbrief *de Hofvijver* evenals publieke evenementen.

Partners van het Montesquieu Instituut zijn:

- Universiteit Leiden, Faculteit Governance and Global Affairs, Den Haag
- Centrum voor Parlementaire Geschiedenis, Radboud Universiteit, Nijmegen
- Faculteit der Rechtsgeleerdheid, Maastricht University, Maastricht
- Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen, Rijksuniversiteit Groningen, Groningen
- Stichting PDC, Den Haag

Al het materiaal uit deze bundel mag zonder toestemming vooraf en zonder vergoeding gebruikt en gereproduceerd worden voor zover dat gebeurt voor niet-commerciële doeleinden. Bij dit gebruik dient de auteur, de titel van de bundel en het Montesquieu Instituut als bron vermeld te worden. Het is niet toegestaan de inhoud van deze bundel voor commerciële doeleinden te vermenigvuldigen, te verspreiden of tegen vergoeding beschikbaar te stellen aan derden.

Montesquieu Instituut
p/a 2514 JG Den Haag
www.montesquieu-instituut.nl

Omslagontwerp en binnenwerk: Textcetera, Den Haag

© 2025 De auteurs | WJS uitgevers

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige ander manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprerecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprerecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (art. 16 Auteurswet) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without written permission from the publisher.

ISBN 978-94-93458-14-7
NUR 820

wjs-uitgevers.nl

Inhoudsopgave

Voorwoord	7
<i>Joop van den Berg, Bert van den Braak en Jeroen Vervliet</i>	
Cramer en Daalder, initiatiefnemers van het PDC	9
Parlementaire Big Data	13
<i>Anne Bos</i>	
Is de Tweede Kamer een spiegel van de samenleving of een verzameling professionele vertegenwoordigers? De loopbaan en opleiding van Tweede Kamerleden anno 2025	23
<i>Simon Otjes</i>	
Van lokale notabele tot politieke professional	43
<i>Joop van den Berg</i>	
Maatschappelijk belang	61
<i>Luuk Eilers en Hanna Nieuwenhuizen</i>	
Toekomst verzekerd. Naar een nationale databank voor de Nederlandse democratie	73
<i>Carla Hoetink</i>	
Een schat aan informatie	85
<i>Hélène Oppatja</i>	
Een willekeurige greep uit het rijke biografisch archief	93
Personalia	135

Voorwoord

Joop van den Berg, Bert van den Braak en Jeroen Vervliet

In 1974 zetten de Leidse hoogleraren Nico Cramer en Hans Daalder binnen het door hen opgerichte Parlementair Documentatie Centrum (PDC) een biografisch archief op over staatkundige elites. Anders dan de naam doet vermoeden is het geen ‘stoffige’ verzamelplaats van documenten, maar een ‘levend’ digitaal bestand. Het omvat systematisch verzamelde en gepubliceerde gegevens van alle personen die een rol speelden in ons staatsbestel vanaf 1798. Gedacht kan worden aan bewindslieden, volksvertegenwoordigers, topambtenaren, staatsraden, Rekenkamerleden en commissarissen van de Koning(in).

De dataset werd systematisch opgezet, waarbij gegevens deels werden gecodeerd, voor het doen van wetenschappelijk onderzoek. Als zodanig droeg en draagt het ‘archief’ bij aan vele studies, bijvoorbeeld over de maatschappelijk herkomst van Kamerleden en over achtergronden van ministers. Daarnaast bevat het bestand bouwstenen voor publicaties over onze staatsinstellingen, over (leidende) politici en over politieke partijen.

Waren de gegevens aanvankelijk alleen ‘opvraagbaar’, sinds de komst van internet is er een grote mate van openbaarheid en zijn gegevens vrijwel direct beschikbaar. In 1995 werd met het ‘plein’ Burger & Politiek als onderdeel van De Digitale Stad een eerste stap gezet op de digitale snelweg en in 2001 werd de website parlement.com gelanceerd. Via die kanalen werd en wordt een breed publiek geïnformeerd over ons staatsbestel en zijn instellingen en over de personen die daarin een rol spelen en speelden. Parlement.com is zo een rijke bron geworden voor journalisten, burgers, ambtenaren en politici, ook wat biografische gegevens betreft.

Het in 1999 geprivatiseerde PDC werd partner van het in 2007 opgerichte Montesquieu Instituut, een samenwerkingsverband van vier universiteiten. Dat instituut zet de werkzaamheden van PDC voort. In 2023 erkenden beide Kamers der Staten-Generaal het belang van het voortbestaan van parlement.com en biografisch archief en werden daarvoor middelen vrijgemaakt. Om die toekomst nog beter te borgen, blijft het Montesquieu Instituut nadenken over toegankelijkheid en optimaal gebruik door de wetenschap.

In deze bundel worden ontstaan en toekomst van het biografisch archief belicht en wordt aan de hand van studies over het profiel van de Tweede Kamer en van ervaringen van gebruikers zichtbaar gemaakt wat het nut is van het verzamelen en publiceren van gegevens; niet alleen nu, maar ook in de toekomst. Ter illustratie zijn fragmenten uit biografieën van willekeurig gekozen politici uit uiteenlopende tijdvakken toegevoegd.

Het biografisch archief kan worden gezien als deel van ons cultureel erfgoed.

Cramer en Daalder, initiatiefnemers van het PDC

Nico Cramer (1921-1997)

Parlementair historicus die in zijn werkzame leven actief was op de scheidslijn van journalistiek en wetenschap. Na de oorlog een gezagvol parlementair redacteur van 'Het Parool'. Had veel oog voor de historische context van gebeurtenissen. Speelde een belangrijke rol bij de oprichting van perscentrum Nieuwspoort. In 1967 benoemde het kabinet-De Jong hem tot lid van de Staatscommissie-Cals/Donner. Later maakte hij deel uit van een commissie over overheidsvoorlichting. Stapte in 1969 over naar de wetenschap en was vanaf 1971 hoogleraar parlementaire geschiedenis. Als vaderlijke figuur, die zijn colleges verlevendigde met anekdotes, zeer gezien bij zijn studenten. Stimuleerde studie naar staatkundige elites en het parlement.

- redacteur dagblad 'Het Parool', van 1945 tot 1947
- parlementair journalist dagblad 'Het Parool', van 1947 tot 1969
- lector parlementaire geschiedenis, Rijksuniversiteit Leiden, van 1 januari 1969 tot 1 september 1971
- hoogleraar historische ontwikkeling van de staatsinstellingen sinds 1813, alsmede de parlementaire geschiedenis, Rijksuniversiteit Leiden, van 1 september 1971 tot 1989 (benoemd bij K.B. van 21 mei 1971)
- voorzitter Stichting Internationaal Perscentrum "Nieuwspoort", van 1959 tot 1963
- lid Staatscommissie van advies inzake de Grondwet en de Kieswet (Staatscommissie-Cals/Donner), van 26 augustus 1967 tot 29 maart 1971
- lid Commissie Heroriëntering Overheidsvoorlichting (commissie-Biesheuvel), van 1968 tot 1970
- lid bestuur Radio Nederland Wereldomroep, van 1972 tot 1977 en van 1985 tot 1987
- decaan faculteit der rechtsgeleerdheid, Rijksuniversiteit Leiden, van 1978 tot 1979

Lijst van publicaties

- Parlement en Pers in verhouding tot de overheid (dissertatie, 1958)
- Evenwicht en overwicht: de verhouding van regering en volksvertegenwoordiging in de parlementaire geschiedenis (openbare les, 1969)
- Het Binnenhof in beroering (inaugurele rede, 1972)
- Wandelingen door de Handelingen (1974)
- bewerking van *Het Nederlandse Parlement* van dr. E. van Raalte (1977)
- ‘De Kroon op het werk van 1813’, in: C.A. Tamse (red.), *De monarchie in Nederland* (1980)
- Reünie van rechtsopvattingen (1981)
- Besturen, bijsturen en de mist insturen, in: M.A.P. Bovens en W.J. Witteveen (red.), *Het schip van staat* (1985)
- ‘Algemene Zaken in de parlementaire geschiedenis’, in: *Voor de eenheid van beleid: beschouwingen ter gelegenheid van vijftig jaar Ministerie van Algemene Zaken* (1987)
- Willem Drees (redactie, met H. Daalder en met bijdragen van o.a. J.Th.M. Bank, 1988)
- ‘Honderd jaar Algemene Rekenkamer 1840-1940. Preventief of repressief toezicht’, in: *Van Camere vander rekeninghen tot Algemene Rekenkamer: zes eeuwen Rekenkamer: gedenkboek bij het 175-jarig bestaan van de Algemene Rekenkamer* (1989)
- *Het Kabinet der Koningin: geschiedenis van het instituut en het huis aan de Korte Vijverberg* (medeauteur) (1991)

Hans Daalder (1928-2016)

Leidse hoogleraar die kan worden beschouwd als de ‘vader’ van de Nederlandse politieke wetenschap. Biograaf van Willem Drees. Volgde onderwijs in de nieuw opgerichte faculteit der politieke en sociale wetenschappen in Amsterdam bij onder meer Barents en Kleerekoper en studeerde enige tijd in Londen en de VS. Had grote belangstelling voor het Anglo-Amerikaanse politieke stelsel. Vanaf 1963 tot zijn emeritaat in 1993 hoogleraar in de wetenschap der politiek in Leiden en in 1976-1979 hoogleraar aan het Europees Universitair Instituut in Florence. Vruchtbaar publicist. Werde in Leiden geëerd met een jaarlijkse lezing.

- assistent van prof. J. Barents, Gemeentelijke Universiteit van Amsterdam
- wetenschappelijk medewerker ISS (Institute of Social Studies) te 's-Gravenhage, van 1958 tot 1963
- hoogleraar in de wetenschap der politiek (faculteit der rechtsgeleerdheid), Rijksuniversiteit Leiden, van 1 september 1963 tot 1 juni 1993 (na 1990 parttime)
- hoogleraar in de wetenschap der politiek (faculteit der sociale wetenschappen), Rijksuniversiteit Leiden, van 1 januari 1969 tot 1 juni 1993 (na 1990 parttime)
- hoogleraar politieke wetenschappen, Europees Universitair Instituut te Florence, van 1976 tot 1979
- lid commissie van advies over interdepartementale taakverdeling (Commissie-Van Veen), van 3 december 1969 tot 1971
- voorzitter departement politieke wetenschappen, Europees Universitair Instituut te Florence, vanaf 1976
- Francqui-hoogleraar in de vergelijkende politieke wetenschap, Universiteit van Leuven, 1992

Lijst van publicaties

- Organisatie en reorganisatie van de Britse regering, 1914-1958 (dissertatie, 1960)
- The role of the military in the emerging countries (1962)
- Cabinet reform in Britain, 1914-1963 (1964)
- Leiding en lijdelijkheid in de Nederlandse politiek (oratie, 1964)
- Mensen en machten (1965)
- The politics of the smaller European democracies (redactie, 1973)
- Politisering en lijdelijkheid in de Nederlandse politiek (1974)
- Parlement en politieke besluitvorming in Nederland (redactie, 1975)
- Universities, politicians and bureaucrats: Europe and the United States (redactie, met E.A. Shils, 1982)
- Western European party systems: continuity & change (redactie, met P. Mair, 1983)

- Democratie, politiek gedrag en machtsverhoudingen in Nederland: enige thema's uit het politicologisch werk (redactie, 1986) (speciaal nummer Acta Politica)
- Party systems in Denmark, Austria, Switzerland, the Netherlands and Belgium (redactie, 1987)
- Willem Drees (redactie, met N. Cramer en met bijdragen van o.a. J.Th.M. Bank, 1988)
- Politics in the Netherlands: how much change? (redactie, met G.A. Irwin, 1989)
- Op de kentering: een sociaal-democratische visie op Nederland en de wereld na de bevrijding (redactie met J.H. Gaemers, 1996)
- Willem Drees 1886-1988. Gedreven en behoedzaam: de jaren 1940-1948 (2003)
- Willem Drees 1886-1988. Vier jaar nachtmerrie: de Indonesische kwestie 1945-1949 (2004)
- Drees en Soestdijk – De zaak-Hoffmans en andere crises 1948-1958 (2006)
- Het boek van Opa Politiek. Het Nederlands bestel voor kinderen verklaard (m.m.v. E. Daalder, 2006)
- Willem Drees 1948-1988. Premier en elder statesman, de jaren 1948-1988 (met J. Gaemers, 2014)

Parlementaire Big Data

De onschatbare waarde van een parlementair biografisch archief

Anne Bos

Als water uit de kraan, zo vanzelfsprekend is het om bij het doen van parlementair-historisch onderzoek de website www.parlement.com te raadplegen om snel te controleren of de naam van een politicus goed is gespeld, na te gaan hoeveel fracties de Eerste Kamer in 1991 telde of wanneer precies die ene minister zich genoodzaakt zag haar ontslag aan te bieden. Al die informatie is misschien elders ook wel te vinden – in stoffige delen van *Parlement en Kiezer* of in een ander naslagwerk – maar dat is hopeloos tijdrovend, niet altijd betrouwbaar en bovendien leidt dit speurwerk af van het eigenlijke onderzoek. Behalve voor het controleren van dergelijke feitelijkheden biedt het biografisch archief tal van andere mogelijkheden, ook voor diepgaarend en fundamenteel onderzoek. Daarover later meer.

Allereerst ga ik hier in op de voorgeschiedenis van het biografisch archief van het Parlementair Documentatiecentrum (PDC). Hoe is dat er gekomen? Net als het Centrum voor Parlementaire Geschiedenis (Nijmegen 1971) en het Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen (Groningen 1973) is het PDC (Leiden 1974) een kind van de jaren zeventig. In dit decennium nam de wetenschappelijke belangstelling voor Nederlandse politiek toe en werd het parlement vaker onderwerp van uiteenlopende studies.

Voorbodes en initiatiefnemers van het PDC waren de Leidse politicoloog Hans Daalder en parlementair journalist van *Het Parool* Nico Cramer.¹ Samen waren zij in 1966 begonnen aan een door het toenmalige NWO² gesubsidieerd onderzoeksproject naar de plaats en het functioneren van het Nederlandse parlement met speciale aandacht voor de sociale herkomst en de politieke rekrutering van Kamerleden in heden en verleden. Met dit project wilden Daalder en Cramer aansluiten bij internationaal elite-onderzoek zoals dat van de Franse onderzoeker Mattei Dogan, de Duitse socioloog Wolfgang Zapf, de *History of Parliament*-serie van de Britse historicus Lewis Namier en de internationaal vergelijkende studies van de Amerikaanse politicologen Harold Lasswell en Donald Matthews.

Het Nederlandse project bevatte drie onderdelen; (a) het aanleggen van een biografisch archief van alle leden van de Staten-Generaal sinds 1848; (b) het analyseren van de Handelingen van de Tweede en Eerste Kamer tussen 1963 en 1969; en (c) een mondelinge enquête onder de leden van de Staten-Generaal die op 1 februari 1968, 1 mei 1966, of 1 april 1964 in een van de beide Kamers zitting hadden. In 1970 presenteerden leden van de onderzoeksgroep de eerste resultaten van dit laatstgenoemde enquête-onderzoek, waaraan 141 Tweede Kamerleden en 70 Eerste Kamerleden die op 1 februari 1968 lid waren van de Staten-Generaal hadden meegewerkt. De hoge respons was te danken aan de hoofdzakelijk vrouwelijke interviewers, die zoals Daalder en Cramer hadden voorzien, 'de overwegend manlijke (niet zelden hanige) Kamerleden' tot antwoorden wisten te bewegen, 'dit temeer daar deze de kennis en kwaliteit van de interviewsters nogal eens onderschatten'.³ Kamerleden hadden o.a. vragen beantwoord over hun opleiding en beroepsachtergrond, religieuze of politieke overtuiging, en de beroepen

1 Cramer zou in 1969 lector parlementaire geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Leiden worden en vanaf 1971 hoogleraar historische ontwikkeling van de staatsinstellingen sinds 1813, alsmede de parlementaire geschiedenis aan dezelfde universiteit; Daalder was tussen 1963 en 1993 hoogleraar in de wetenschap der politiek aan de dezelfde universiteit. Zie voor nadere informatie hun beider profielen op www.parlement.com.

2 Te weten de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek.

3 Hans Daalder, *Universitair panopticum. Herinneringen van een gewoon hoogleraar* (Amsterdam 1997) p. 185.